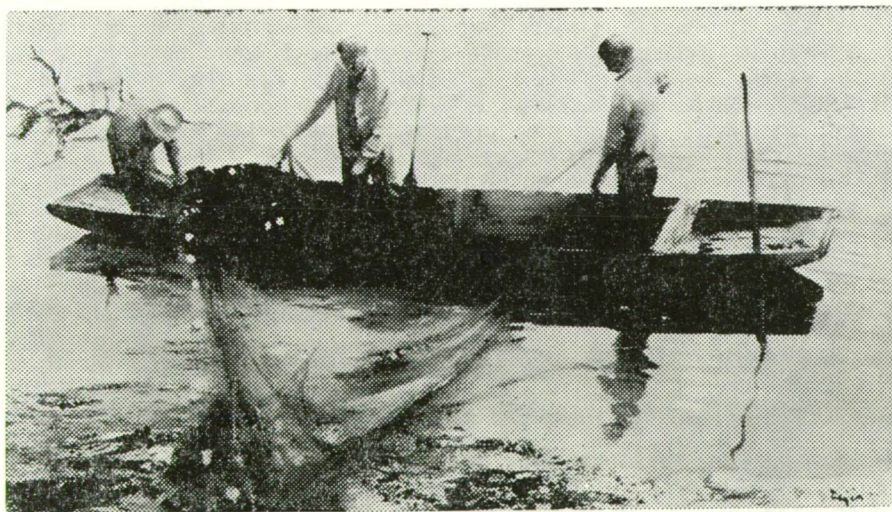

mussal vizsgálják a kis népek cselekvési lehetőségeit. Nézetem szerint ez pedig öngigazoláshoz vezethet, a nemzeti önismeret kialakulását nehezítheti. Érvelése azt sugallja ugyanis, hogy aki csak elviselődje a történelemnek, annak felelőssége sincsen.

Jóval élesebben elkülönítettem a szlovák szerző első történelmi tárgyú esszéjét, az *Itt egy nemzet élt* a másodiktól, és főleg a Hurbanról szóló harmadiktól. 1965-ben magyarul is megjelent ez az írása, melyet inkább publicisztikának, mint esszének nevezhetünk. Ez persze nem menti elfogultságait — amit akkor többen szóvá tettek Csehszlovákiában és Magyarországon is —, amelyekből különösen az első változatban volt szaporán, az 1976-ban közreadott gyűjteményes kötetben már jócskán enyhített rajtuk. Az *Itt egy nemzet él* érvelése vagdalkozó volt, szemlélete elfogult. Ha ezt kellőképpen nem tudatosítjuk, nem érzékelhetjük pontosan szemléletének megváltozását, az azóta megtett utat.

Félreérthető, amit a szláv nacionalizmusról lehet olvasni a nevem alatt megjelent írásban, úgy tűnhet föl, bűneit enyhébbnek tartom. Nézetem szerint Kelet-Közép-Európában csak egy tisztességes kiindulópontunk lehet: a nacionalizmusok egyformán elítélendők s mindegyik rovásán van elegendő (történelmi adalék sajnos van hozzá bőven). Éppen ezért úgy vélem, hasznosabb és fontosabb a messi jövőbe tekintő utópiák helyett számon kérni bírálókat, a kizárólagosság cáfolatát — ahogy eredetileg írtam — napról napra, nálunk és odaát is.

KISS GY. CSABA

FEJÉR CSABA: HALÁSZOK